

wel is die controle vaak beslissend geweest en zeker is dat die veral doordringt.

Bij de oprichting van de bond, tegen het eind van de Eerste Wereldoorlog waren de doelstellingen, althans op papier, meer bescheiden dan nu. De vader van dr. Beyers Naudé, ds. J. F. Naudé, was één van de stichters-leden. Men wilde de Afrikaner cultuur bevorderen en men zette zich in voor de erkenning van het Afrikaans als officiële taal in plaats van het Nederlands. Daarnaast was men voor apartheid, hoopte men dat de nederlaag die de Boeren in 1902 tegen de Engelsen hadden geleden teniet zou worden gedaan en op de hervorming van Zuid-Afrika tot een Afrikaner republiek.

Ondergronds

Zes jaar na de oprichting ging de bond plotseling ondergronds werken. Dat was een merkwaardig besluit, want niemand had de organisatie verboden of haar doelstellingen onwettig verklaard. Integendeel. De Broederbond dook onder aan de vooravond van de verkiezingsoverwinning van de nieuwe *Nasionale Partij* van Generaal Hertzog in 1925. Zoals veel zaken in de geschiedenis van de Broederbond, bleef ook deze verdwijning in duisternis gehuld. Vanaf dit moment echter was er hoe langer hoe minder sprake van een culturele pressiegroep en hoe langer hoe meer van een militante, ondergrondse kracht, die voor een republiek was en voor het aan de macht brengen van de Afrikaners in Zuid-Afrika, zoals ze dat in het noorden waren geweest onder Paul Kruger. In de halve eeuw van haar bestaan heeft deze opmerkelijke geheime organisatie al haar doelstellingen bereikt: alle macht aan de Afrikaners, een door Afrikaners geleide republiek, los van de Britse monarchie en een strikte apartheid.

'Wees sterk'

Achter de sluier van geheimzinnigheid is de Broederbond een betrekkelijk normale organisatie, met statuten, een geheim herkenningsteken, een lied en een insigne. De zinspreuk luidt: *'Wees Sterk'*. De leden dragen donkere kleding op bijeenkomsten, die gewoonlijk met gebed worden aangevangen. Alle mannen ouder dan 25 jaar zijn verkiesbaar, wanneer ze Protestant zijn en blank. Men wordt voor het lidmaatschap uitgenodigd; aanmelding is uitgesloten. De gangen van een aankomend lid worden onopvallend nagegaan. Wanneer de vereiste kwaliteiten (patriottisme, ferm Afrikanerschap, lid van een kerk) bij hem aanwezig worden geacht,

wordt de naam van de kandidaat vooraf aan alle leden bekendgemaakt. Alle broeders stemmen; één tegenstem is voldoende om een kandidaat af te wijzen. Dit systeem wordt gevolgd omdat in theorie alle broeders gelijk zijn. Daarna wordt hij door twee broeders van de plaatselijke tak benaderd. Hij moet beloven te zwijgen over het feit dat hij is benaderd.

Bij zijn installatie moet de nieuwe broeder een 'gelofte' afleggen de geheimen van de organisatie te zullen bewaren, zelfs wanneer hij zou worden geroyeerd. Heftige ruzies binnen de bond hebben er echter zo nu en dan toe geleid dat de discipline werd doorbroken. Voornamelijk aan zulke spanningen is het te danken dat er geheimen van de Broederbond zijn uitgelekt naar de Engelstalige pers.

Jaren Dertig

In de jaren dertig manifesteerde de Broederbond zich als de belangrijkste uiting van een herlevend Afrikanerdom. De eerste generatie van academisch gevormde Afrikaners trad in groten getale toe. De meesten van deze nieuwelingen waren bewonderaars van Duitslands opkomst. De sympathie voor het nieuwe Duitsland had twee oorzaken: ten eerste zag men de Duitsers als mede-slachtoffers van het wereldwijde Britse imperialisme; de strijd tegen de verdragen van Versailles maakte Duitsland daarmee tot een mogelijke bondgenoot die een eind zou kunnen maken aan de Engelse overheersing. Ten tweede: het nazisme was aantrekkelijk omdat het ras, volk en cultuur verheerlijkte; omdat het nadruk legde op mannelijke en militaire deugden; omdat het liberale kapitalisme werd verworpen; omdat werd ontkend dat alle mensen gelijk zijn en tenslotte omdat het beloofde het christelijke westen te zullen redden van het atheïstische rode gevaar.

Hertzog-Smuts

Tegen die tijd had de Broederbond zichzelf ten doel gesteld de macht in handen te krijgen van de gehele nationalistische beweging van de Afrikaners. De bond was tegen het besluit van Generaal Hertzog om met Smuts toe te treden tot een regering van Boeren en Britten in 1933 en hielp de afscheiding mogelijk te maken van de *'Gesuiwerde Nasionale Partij'* van dr. Malan. Premier Hertzog deed in 1935 een boze uitval naar de bond, die hij beschuldigde van *'chauvinistische zelfverheerlijking'*. Hij vroeg zich af: *'Wanneer zullen sommige mensen van het dwaze, fatale denkbeeld afkomen dat de goden hen hebben uitverkoren om over anderen te heersen?'*

Nederland

Onverstoort gingen de leiders van de bond echter voort met hun eisen naar een verdergaande segregatie jegens Afrikanen,

Aziaten en een stop van joodse vluchtelingen. Gedurende die periode wendden intellectuelen van de Broederbond zich tot het gereformeerde Nederland. Hoewel het onwaarschijnlijk was dat men daar iets wist van het bestaan van de bond, was men zich in deze kringen bewust wat nationalisme inhoudt, maar zo groot was hun sympathie voor de religieuze basis van de culturele strijd van de Afrikaners, dat weinig aandacht geschonken werd aan de implicatie van apartheid.

Colijn zelfs zond een speciale boodschap van solidariteit aan het onder auspiciën van de Broederbond in 1938 gevierde Voortrekkers-eeuwfeest. Maar weinigen in de ARP konden voorzien dat een loot van deze Afrikaner volksbeweging – de Ossewabrandwag – pro-nazi en pro-Duits zou zijn gedurende de vijf bittere jaren, waarin Nederland gebukt ging onder de nazibezetting. De Ossewabrandwag streed voor een christelijk-nationale autoritaire staat, zonder parlementaire partijen, waarvan de burgers in eerste- en tweederangs werden verdeeld, die geregeerd werd door een leider die alleen verantwoordelijkheid verschuldigd was aan God en een Volksraad volgens Italiaans corporatief model.

In de top van de Ossewabrandwag bevond zich de prominente Broederbonder prof. L. J. du Plessis (die gestudeerd had aan de VU) en prof. H. Stoker van de universiteit van Potchefstroom, die beiden in hun denken door Kuyper waren beïnvloed. Du Plessis was generaal en Stoker was geïnterneerd op grond van verdenkingen van subversieve activiteiten in het kamp Koffiefontein, waar hij les gaf in de wijsbegeerte aan B. J. Vorster, de huidige premier van Zuid-Afrika. Samen leidden zij een calvinistische studiekering. Andere 'generaals' waren dr. P. J. Meyer, dr. Koot Vorster (nu moderator van de Nederlands gereformeerde kerk en vurig bewonderaar van Kuyper). De ironie wilde, dat terwijl zij als belijdende gereformeerden hoopten op een Duitse overwinning, vele leden van hun Nederlandse zusterkerk een strijd op leven en dood voerden met de nazi-tirannie. Weinig leden van de Broederbond stonden op een standpunt als dat van de verzetsman dr. Bruins Slot, dat het nazisme antichristelijk was en een afgodische verering van het ras inhield. Integendeel. Terwijl honderden gereformeerden het leven verloren in hun strijd tegen de nazi's, oriënteerde de Ossewabrandwag zich op het Duitse nazidom. Hier ligt een van de oorzaken van de principiële kloof tussen gereformeerd Nederland en het huidige Afrikanerdom.

In 1944 verwijderde de regering alle Broederbonders uit het ambtelijk apparaat. Premier Smuts betitelde de bond als *'een sluwe, boosaardige, politiek fascistische'* organisatie. Het Hooggerechtshof veroordeelde dr. Verwoerd, lid van het Broederbond-bestuur, wegens het verspreiden van nazipropaganda in zijn krant Die Transvaler.